

რიტა წაქაძე

ქუთაისის სამეცნიერო ბიბლიოთეკის ლაარსების
ისტორიისათვის

1894 წლის 30 ოქტომბერს გაზეთ “კვალში” (№45) გამოქვეყნდა თ. ანტონ ლორთქიფანიძის ნეკროლოგი, სადაც ანტონ ლორთქიფანიძე მოხსენებულია, როგორც ქუთაისში საჯარო ბიბლიოთეკის დამაარსებელი: “ერთ საუკეთესო ნათელ ხანათ მისი საზოგადო მოღვაწეობისა უნდა აღინიშნოს ის დრო, როცა მან საჯარო წიგნთსაცავი გამართა ქ. ქუთაისში და აღძრა ქუთაისის მოზარდს ახალგაზრდობაში კითხვისა და თვით-განვითარების სურვილი. წელს თ. ანტონ ლორთქიფანიძემ ნაშთი თავის საჯარო ბიბლიოთეკისა შეწირა ქალაქს ქუთაისს, რომლის საქალაქო გამგეობამ მადლობა გამოუცხადა შემწირველს, ისარგებლა იმ ბიბლიოთეკით და შეუღლა ამ ბოლო დროს უფრო ვრცელის საჯარო სამკითხველოს დაარსებას”.

ამ საკითხთან დაკავშირებით თუ როდის, როგორ და რა ვითარებაში შეიქმნა ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკა, მნიშვნელოვან ცნობებს იძლევა ცნობილი ქართველი საზოგადო მოღვაწის, კირილე ლორთქიფანიძის, არქივი, რომელიც დაცულია ქუთაისის ეთნოგრაფიულ მუზეუმში. კირილე ლორთქიფანიძის არქივში შემონახულია ანტონ ლორთქიფანიძის პირადი წერილები კირილე ლორთქიფანიძისადმი, სულ 7 წერილი. ამათგან მხოლოდ ორი ეხება ბიბლიოთეკის გახსნის თემას, მაგრამ ორივე წერილი ვრცელია და საკმაო ინფორმაციას იძლევა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით.

“ძმაო კირილე, შენ გაგებული გაქვს, რომ ჩვენ ბიბლიოთეკის მოფოხებას ვაპირებდით. ეს საქმე როგორც არის ამ დღეებში მიუახლოვდა აღსრულებას, მაგრამ სახლის შოვნაზედ დადგა საქმე. ნიკოლაძეს უთხარი, რომ თუ მაგან ის სახლი არ გვათხოვა, რომელიც ზიდის ყურშით დგას ისთე ბიბლიოთეკის გაკეთება გავექირდებათქვა... ერთის სიტყვით უთხარი ნიკოლაძეს, რომ ის სახლი გვიშოვოს ან უფასო და ან რიგიანის ფასით (თუ უფასოთ არ მოხერხდება, რასაკვირველია). კირილე, გთხოვ ამ ბარათის პასუხი პირველივე ფოსთით გამოგიგზავნო, რადგან ეს საქმე ძალიან გვეჩქარება ჩვენ”.

ამ პერიოდისათვის ანტონი იმყოფება ქუთაისში, ხოლო კირილე თბილისში. რუსეთის უმაღლეს სასწავლებლებში გამეფებული რეპრესიების გამო, 1868 წლის დეკემბერში პეტერბურგიდან თბილისში იძულებით დაბრუნდა ქართველ სტუდენტთა ერთი ჯგუფი: ნ. ნიკოლაძე, ალ. სარაჯიშვილი, ალ. ინაშვილი, ა. იშმაილოვი და სხვები. მათ შორის იყო კირილე ლორთქიფანიძეც. თავისთავად ცხადია, კირილე ქართველი ინტელიგენციის წრეში ტრიალებდა, ურთიერთობა ჰქონდა ბიბლიოთეკებთან, იცნობდა მათ დამაარსებლებს. ამიტომაც სთხოვს მას ანტონი გამუდმებით დახმარებას.

ეს წერილი დათარიღებული არ არის, თუმცა ზუსტად ვიცით მე-2 წერილის დაწერის დრო. ეს არის 1873 წლის 6 ოქტომბერი. რამდენადაც

პირველ წერილში ანტონი აღნიშნავს, რომ ძალიან ეჭვარება, უნდა ვივარაუდოთ, პირველსა და მეორე წერილს შორის ქრონოლოგიური დაშორება დიდი არ უნდა იყოს, ე.ი. უნდა მივიჩნიოთ, რომ ეს წერილიც 1873 წელს არის დაწერილი. თუმცა არც ის არის გამორიცხული, სხვადასხვა ხელისშემშლელ გარემოებათა გამო, ანტონი შეფერხებულიყო, მაგრამ ასეთ რაიმეს, ალბათ, აუცილებლად ახსენებდა მეორე წერილში. მეორე წერილში კი, პირიქით, წერს, რომ უკვე ბინის პრობლემაც მოაგვარა და ყველანაირად მზად არის ბიბლიოთეკის გახსნისთვის. არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს, განისაზღვროს პირველი წერილის თარიღი, რადგან კვლევისათვის მნიშვნელოვანია არა ის, თუ როდის დაიწყო ანტონმა ზრუნვა ბიბლიოთეკის დაარსებისათვის, არამედ ის, თუ კონკრეტულად როდის მოიყვანა სისრულეში ეს გადაწყვეტილება. ამ მხრივ, კი ძალიან საყურადღებოა მეორე წერილი:

“ძმაო კირილე, ჩვენი ბიბლიოთეკის საქმე როგორც არის გვათავე, სულ ყოველისფერათ მზათ ვარ. კატალოგი უნდა წარვადგინო და გახსნის ნებას იმ დღესვე მომცემენ. წიგნებს გლახას და კარგს ფრანციზულს და რუსულს შეუყარე თავი ოთხი ათასამდის. ბაბილოვის ბიბლიოთეკის დანარჩენი ვიყიდე, სახლი ვიქირავე, ბიბლიოთეკარებიც მყავს, ეურნალებიც არის და მებელიც მაქვს; ერთის სიტყვით ყოველისფერით მზათ ვარ. ახლა თუ დრო გექნება, გაისარჯე და ბიბლიოთეკის პრაეილოები (წესდება) გამოგვიგზავნე, აგრეთვე პატარა ბლანკები, რომელიც წიგნების წამლებს მიეცემა; ერთის სიტყვით ყოველივე რაც კი შეეხება ბიბლიოთეკის პრაეილოებს გამომიგზავნე საქაროთ“.

ანტონმა ბიბლიოთეკაში თავი მოუყარა როგორც საკუთარ, ისე კერძო პირებიდან შემოტანილ წიგნებს. მან ასევე დიდი რაოდენობით პოლიტიკური და მხატვრული ლიტერატურა მიიღო პეტერბურგელი სტუდენტებისაგან:

“ნოშრევან ალავიძეს მოუტანია პეტერბურლიდგან წიგნები სტუდენტების და შენ უნდა გადმოქცენ. არ ვიცი ჩვენი ბიბლიოთეკისთვის არის ეს წიგნები თუ არა. ანდრია გრისნავემა კი მოგვწერა, რომ სტუდენტები გიგზავნიანო. ერთი ას ოციოდე წიგნი სტუდენტების შემაქვს და თუ მაგენიც ჩვენია შემოუთვალეთ შენ და ნოშრევან ალავიძემ ნიკო ალავიძეს, რომ ეს წიგნები გადმომცეს. ყოველს ჩემს პირობებს შეუთვლი პეტერბურლის სტუდენტებს დაწერილებით და თუ ისურვებენ წიგნების თხოვებას... მანემდის წიგნებს ბიბლიოთეკაშიდ უფრო ადგილი ექნება ვინემ კერძო სახლშიდ“.

ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ II წერილის დაწერის თარიღი ზუსტად არის ცნობილი, ავტორს თვითონ აქვს წერილზე მითითებული 1873 წლის 6 ოქტომბერი. ამ დროისთვის ანტონი წერს, რომ ყველანაირად მზად არის და მალევე გახსნის ბიბლიოთეკას: “ამ ერთს კვირაშიდ უსათუოდ უნდა გავაღო ბიბლიოთეკა... დაუჩქარე პასუხს.

რამდენად შეძლო ანტონმა ნავარაუდებ პერიოდში ბიბლიოთეკის გახსნა, ეს ანტონ და კირილე ლორთქიფანიძეების პირადი მიმოწერიდან აღარ ჩანს. ამ საკითხის გარკვევისთვის შეგვიძლია მოვიშველიოთ იმ პერიოდის არქივი. 1873 წლის 16 ნოემბერს (№42) ვაზეთი “დროება” წერს: “ისეთი მიყრუბულს და რკინის გზისგან დაჩაგრულს ქალაქში, როგორც ქუთაისისა, მართლა რომ მოვლინებათ ჩაითვლება უ. ა. ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკის დაბადება.

უ. ლორთქიფანიძემ პირველად დაანახა ქუთაისელებს, რომ შესაძლებელია კაცმა ისეთ საქმესაც მოჰკიდოს ხელი, რომლისგან შემოსავალი კი არა, ცხადი ზარალიც მოელის. მაგრამ საზოგადო სიკეთისთვის კი საჭიროა ამ ნაირი საქმის დაწყება.

ჩვენ მადლობით მიულოცავთ უ. ლორთქიფანიძეს ამ მშვენიერი განზრახვისათვის გასჯას და ვისურვებთ, რომ იმერეთის სატახტო ქალაქმა გამოიყენოს გონების გასაზღვლად ის საშუალებები, რომელსაც მისცემს მას ბიბლიოთეკა“.

ეს გახლდათ იმ დროისათვის კარგად მოწესრიგებული და გამართული კერძო ბიბლიოთეკა. “ბიბლიოთეკა იქცა ქუთაისელი ინტელიგენციისა და ახალგაზრდობის თავშესაყარ ადგილად და ფაქტობრივად, ასრულებდა საჯარო ბიბლიოთეკის ფუნქციებს.

თქმა იმისა, რომ ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკა იყო პირველი და ერთადერთი სამკითხველო ქუთაისში, არ იქნება სწორი. ირკვევა, რომ ანტონის ბიბლიოთეკამდე არსებობდა ვავილიოვის კერძო ბიბლიოთეკა. ამის შესახებ ანტონიც საუბრობს თავის პირად წერილში: “... ბაბილოვის ბიბლიოთეკის დანარჩენი ვიყიდე...” ანტონის ბიბლიოთეკის პარალელურად ფუნქციონირებდა პეტროვის კერძო ბიბლიოთეკა 1883-1886 წლებში. არსებობდა ასევე თხორაყვის კერძო ბიბლიოთეკა. იგი მასწავლებლად მუშაობდა ქუთაისში. ამ ფაქტს ადასტურებს 1894 წლის 25 თებერვალს გაზეთ “ივერიაში” გამოქვეყნებული წერილი: “ქუთაისის ქალაქის გამგეობამ გადასწყვიტა შეიძინოს კერძო ბიბლიოთეკა ბ-ნის თხორაყვისისა, რომელიც აქ მასწავლებლად არის და საკმაოდ კარგი, ვრცელი და კარგად შერჩეული წიგნთ-საცავი აქვს“.

ბუნებრივად იბადება კითხვა: ასეთ სიტუაციაში რატომ უნდა იყოს მიჩნეული ქუთაისის საჯარო ბიბლიოთეკის დამაარსებლად ანტონ ლორთქიფანიძე და რატომ არა, თუნდაც, ვავილიოვი, რომლის ბიბლიოთეკა ანტონის ბიბლიოთეკამდეც კი არსებობდა?

იმ პერიოდის პრესას თუ გულისყურით წავიკითხავთ, აუცილებლად შევამჩნევთ, რომ მისივე თანამედროვენი აღიარებდნენ ანტონის ბიბლიოთეკის უპირატესობას იმ თვალსაზრისით, რომ ეს იყო იმ პერიოდისათვის ყოველმხრივ მოწესრიგებული და გამართული ბიბლიოთეკა. “რაც შეეხება ბიბლიოთეკის გაწყობილობას, ჩვენ, როგორც მნახველს, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ამ თავით სრული დასაკმაყოფილებელია, როგორც წიგნების კოლექცია, ეგრეთვე მათი აღრჩევაც. მომავალი ამ საქმისა დამოკიდებულია თვითონ საზოგადოებაზე...” (“დროება“, №42).

20 წლის შემდეგაც კი, 1893 წლის 7 აპრილს, “ივერიაში” ასეთი წერილი დაიბეჭდა: “პირველი ბიბლიოთეკა, მართლდაც დროის შესაფერისად მოწყობილი, ამ თვრამეტოდე წლის წინად თავ. ან. ნიკ. ლორთქიფანიძემ გაშპართა“.

როცა 1893 წელს ქუთაისის თვითმმართველობამ გადაწყვიტა დაეარსებინა ქალაქში საზოგადო-საჯარო ბიბლიოთეკა, ანტონ ლორთქიფანიძემ, ყოველგვარი თანხის გარეშე, საკუთარი ბიბლიოთეკის წიგნანი ფონდი გადასცა ქალაქის გამგეობას, რითაც ფაქტობრივად სძირკველი ჩაუყარა ქუთაისის საჯარო ბიბლიოთეკას: “იმ ხარჯს გარდა, რომელიც ქალაქმა იკისრა, ვგონებთ, მეტი

არ იქნება, ქალაქის გამგეობამ, როცა საქმეს შეუდგება, კერძო კაცებსაც სთხოვოს დახმარება. იმედია, ქუთაისში ბევრი მოიპოვება, რომლებიც ისეთ სასიკეთო საქმისათვის, როგორც ბიბლიოთეკის გამართვაა, ქალაქს თავის წვლილს არ დაამადლებენ და შეძლებისა და გვარად შემწეობას აღმოუჩენენ თუნდაც წიგნების შეწირვით. ეს იმედი, რომ ტყუილი არ არის, ამის საბუთი ამ დღეებში თავ. ან. ნიკ. ლორთქიფანიძემ დაგვანახვა, რომელმაც მომავლის ბიბლიოთეკისათვის ათას ხუთასიოდე ცალი წიგნი უსასყიდლოდ დაუთმო და სამუდამოდ შესწირა ქალაქს. ეს ისეთი შესაწირავია, რომ მკვიდრს საძირკველს დაუდებს ბიბლიოთეკას; ამ ათას ხუთას წიგნში, როგორც ნამდვილად ვიცით, ბევრი იშვიათი და თვალსაჩინო წიგნი იპოვება როგორც რუსულის მწერლობისა, ისე ფრანგულისა. რასაკვირველია, თავ. ან. ნიკ. ლორთქიფანიძემ ამ შესაწირავისთვის დიდს მადლობის ღირსია და, სრული იმედია, ამ ამბავს ქალაქი არ დაივიწყებს“ (გაზ. “ივერია“, 1893წ. 7აპრილი).

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ ანტონ ლორთქიფანიძემ თავისი კერძო ბიბლიოთეკის დაარსებით საფუძველი ჩაუყარა ქუთაისის სამეცნიერო ბიბლიოთეკას. შეუძლებელია, უგულვებელყოფილი იყოს ანტონის კერძო ბიბლიოთეკის ოცწლიანი საქმიანობა და ქუთაისის სამეცნიერო ბიბლიოთეკის დაფუძნების წლად მივიჩნიოთ 1893 წელი, როცა ქალაქის გამგეობამ გახსნა ქუთაისში საზოგადო ბიბლიოთეკა, მით უფრო, როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ანტონ ლორთქიფანიძემ საკუთარი ბიბლიოთეკის წიგნადი ფონდი უსასყიდლოდ გადასცა ქალაქის გამგეობას, რითაც ფაქტობრივად საფუძველი ჩაუყარა საჯარო ბიბლიოთეკის დაარსებას ქუთაისში.

აქვე აუცილებლად უნდა განვიხილოთ განსხვავებული მოსაზრება, რომელიც საქართველოში ხალხოსნური მოძრაობის ისტორიის მკვლევრებს ლევან კვიციკაშვილსა და ზაქარია შველიძეს ეკუთვნით. მათ მიაჩნიათ, რომ XIX საუკუნის II ნახევარში საქართველოში ბიბლიოთეკა-სამეცნიეროების დაარსების აქტიური ცდები უშუალოდ არის დაკავშირებული რევოლუციურ-ხალხოსნურ მოძრაობასთან, რომელიც ამავე პერიოდში აღმოცენდა და ჩამოყალიბდა რუსეთის რევოლუციურ-ხალხოსნური მოძრაობის ზეგავლენით. ხალხოსნები, რომელიმე კონკრეტული აქტივისტის სახელს ამოფარებულნი, აფუძნებდნენ კერძო ბიბლიოთეკებს, ხოლო შემდეგ მათ აკრძალული ლიტერატურის შეტანისა და გავრცელებისათვის იყენებდნენ. ასევე დაარსდა ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკაც ქუთაისში. რამდენადაც ხალხოსნური მოძრაობის ისტორიის შესწავლისას ორივე მკვლევარი ძირითადად საარქივო მასალებს ეყრდნობა, ამდენად უფლება არა გვაქვს, ეკვი შევიტანოთ მათი მოსაზრების სისწორეში, მაგრამ ცალკეულ მომენტებთან დაკავშირებით შეუძლებელია, დავეთანხმოთ ლევან კვიციკაშვილს, რომელიც სავსებით უგულვებელყოფს ანტონ ლორთქიფანიძის დამსახურებას ქუთაისში ბიბლიოთეკის გახსნის საქმეში: “ბიბლიოთეკის გახსნას ალტაცებით შეხვდა ქუთაისის საზოგადოება, ქების შემსხმელი სტატია მიუძღვნა ამ ფაქტს გაზეთმა “დროებამ“. ბიბლიოთეკა გახსნა ანტ. ლორთქიფანიძემ თავისი კერძო ინტერესებისთვისო, აღნიშნავდა გაზეთი. ბიბლიოთეკის დაარსების ნამდვილ მიზეზსა და ამ საქმის ორგანიზატორზე

კი არაფერი იყო ნათქვამი. ასეთი კორესპონდენციების წყალობით, ჩვენს სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნული ბიბლიოთეკა ანტ. ლორთქიფანიძის სახელით დამკვიდრდა, ასეა იგი ფიქსირებული მთავრობის უწყისშიც. გამონაკლისს შეადგენს პროფ. ტრ. ხუნდაძის მოსაზრება, რომელმაც სამართლიანად მიიჩნია იგი ქუთაისის ქართველი ინტელიგენციის ნამამგარად, მაგრამ აქაც, ივანოვის ბიბლიოთეკის მსგავსად, არაფერია ნათქვამი ხალხოსნების მიერ გაწეულ შრომასა და იმ წვლილზე, რომელიც მიუძღვით მათ ბიბლიოთეკის გახსნასა და მის შემდგომ საქმიანობაში. ჩვენ მიერ მიკვლეული მასალებიდან კი ირკვევა, რომ ბიბლიოთეკა ხალხოსნების მიერ არის დაარსებული და მთავრობის თვალის ასახვევად ანტ. ლორთქიფანიძის სახელსაა ამოფარებული“.

ამავე ნაშრომში ლ. კვირიკაშვილი წერს: “თუ როგორ წარიმართა 1870-1872 წლებში ბიბლიოთეკის დაარსებისათვის გაწეული მოსამზადებელი მუშაობა, ამის შესახებ ცნობები არ მოგვეპოვება. არსებობს მხოლოდ ერთადერთი ცნობა, რომლის მიხედვით ირკვევა, რომ აკრძალული ლიტერატურის შესაძენად 1873 წლისათვის ქუთაისლები პეტერბურგელ თანამზრახველებთან არიან დაკავშირებული“ (ლ. კვირიკაშვილი, 1973). აქედან ნათელია, რომ ლ. კვირიკაშვილისთვის აბსოლუტურად უცნობია ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიული მუზეუმის საარქივო მასალა, სადაც დაცულია ანტონ და კირილე ლორთქიფანიძეების პირადი წერილები. სწორედ ამ საარქივო მასალებიდან ძალიან მკაფიოდ, თითქმის ნაბიჯ-ნაბიჯ ირკვევა, თუ როგორ მიმდინარეობდა ბიბლიოთეკის დაარსებისათვის მუშაობა და სწორედ ამ მასალებს ეყრდნობა ჩემ მიერ ჩატარებული კვლევა. არ უარვყოფ, რომ ბიბლიოთეკის დაფუძნების ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი იყო ხალხოსნური იდეების პროპაგანდა, არც ქართველი ხალხოსნების ღვაწლს გამოვრიცხავ ბიბლიოთეკის გახსნის საქმეში, მაგრამ იმავე საქმეში ანტონ ლორთქიფანიძის უდიდესი შრომისა და გარჯის სრული იგნორირება, არ მიმაჩნია მართებულად. ანტონი თავის ერთ-ერთ წერილში აღნიშნავს: “ამ ბიბლიოთეკას ვხსნი ჩემს სახელზედ. არას კაციდგან არაფერს შემწეობას არ ვნახულობ, რადგან ვიცი რომ ბევრი პატრონების ჯოგს ხშირად სჭამს მგლები“. ვფიქრობ, აქედან ცხადზე უცხადესია, რომ ქართველი ხალხოსნების იდეა და წამოწყება საქმედ ანტონ ლორთქიფანიძემ აქცია, მან ყველაფერი გააკეთა საიმისოდ, რომ ბიბლიოთეკა რეალურად დაარსებულიყო. ანტონ ლორთქიფანიძისათვის საზოგადო საქმისათვის გარჯა უცხო ნამდვილად არ იყო. იგი გახლდათ თავისი დროის ცნობილი საზოგადო მოღვაწე, ვეპილი, ბიბლიოფილი, დამთავრებული ჰქონდა ოდესის იურიდიული ფაკულტეტი, იყო შესანიშნავი ორატორი და პოლემისტი, ამასთანავე მეტად სიტყვამოსწრებული ადამიანი. ანტონ და ელენე (ანტონ ლორთქიფანიძის მეუღლე, დიმიტრი ყიფიანის ასული) ლორთქიფანიძეების სახელს უკავშირდება ქუთაისში პროფესიული თეატრალური დასის, გაზეთ “შრომის“, ქალთა ჟურნალის დაარსება და მთარგმნელობითი საქმიანობის გაშლა; მათივე ხელშეწყობით მიმდინარეობდა ქართული ეროვნული დაწყებითი სკოლის მზრუნველთა საბჭოს საქმიანობა, სკოლისათვის შესაფერი შენობის აგების მცდელობა და სხვა. ანტონ ლორთქიფანიძის ღვაწლი მით უფრო დასაფასებელია, რომ მას არ ჰქონდა

სახარბიელო ფინანსური მდგომარეობა, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ყოველთვის მზად იყო, საკუთარი სახსრებიც კი გაეღო ეროვნული საქმისათვის.

დამოწმებული ლიტერატურა

- "დროება" №42 - გაზ. "დროება", 16 ნომბერი, №42, 1873.
 "ივერია" №69 - გაზ. "ივერია", 7 აპრილი, №69, 1893.
 "ივერია" №44 - გაზ. "ივერია", 25 თებერვალი, №44, 1894.
 "კვალი", №45 - გაზ. "კვალი", 30 ოქტომბერი, №45, 1894.
 ლ. კვირიკაშვილი, 1973 - ლ. კვირიკაშვილი, არალეგალური ლიტერატურა რევოლუციამდელ საქართველოში, თბ., 1973.
 ქსიემ, ფონდი №2173/487.
 ზ. შველიძე, 1960 - ზ. შველიძე, რევოლუციურ-ხალხოსნური მოძრაობა საქართველოში, თბ., 1960.

RITATSAKADZE**ON THE ISSUE OF THE FOUNDATION OF THE KUTAISI
SCIENTIFIC LIBRARY**

The important information about the works of Anton Lortkipanidze, the founder of scientific library, is given by the archive of famous public man Kirile Lortkifanidze, which is preserved in The Kutaisi Ethnographic Museum. From the seven letters sent by Anton Lortkipanidze to Kirile the two refers to the opening of a library.

Anton urges Kirile, who is in Tbilisi, to help in finding out for the building for library and connect with Niko Lortkipanidze.

In the article both of letters date the year 1873.

From the second letter of Anton we can see that he is ready to open the library, and the problem of the building is already solved. It's indicated in the letter that they collected up to 4000 books.

This time Anton asks him to send the library regulations and forms for lending books.

Anton collected his own books and books donated by different people as well. He received a large number of political and fiction literature by the students from St. Petersburg.

Anton managed to open the library in the same year. He used the information published in periodic press to make clear the issue: On 16th November, 1873 the newspaper "Droeba" announced to society the fact of opening the library.

The library of Anton Lortkipanidze soon became the place where the youth and public men gathered.

When in 1893 the local authority of Kutaisi decided to open the public library, Anton donated the entire fund of books to the public library, without any compensation.

The tribute of Anton Lortkipanidze didn't confine to just by library work. The first theatre cast of Kutaisi and the foundation of "Shroma", the magazine for women, are connected to the names of Anton and Elene Lortkipanidze, as well as working on translation and care for the foundation of Georgian national primary schools.